

Zaken ontfermde zich over meer dan 7000 stuks vee, meer dan 60 000 stuks pluimvee en grote landbouwvoorraden. Van de kippen werd een groot deel geslacht en ingeblikt.¹

Moest nu deze ontruiming uit de Grebbe- en Betuwelinies op donderdag 9 en vrijdag 10 november overhaast geschieden, op Zuid-Beveland ontstond op die donderdag in de Kruijningse polder een ware paniek: op last van Defensie begonnen de militaire autoriteiten hier om zes uur 's morgens met het binnenslaten van zeewater terwijl de burgemeester noch de bevolking ook maar enige waarschuwing ontvangen hadden wat hun boven het hoofd hing. Omstreeks vierhonderd personen werden afgevoerd, sommigen hunner moesten door politie en militairen tot het vertrek gedwongen worden.² Diezelfde donderdag werd de ontruiming van de gestichten waar wij eerder van repten, in allerijl voorbereid, tot tegen middernacht de mededeling kwam dat de ministerraad besloten had, de ontruiming niet te laten doorgaan, 'voornamelijk omdat men vreesde dat een dergelijke afvoer een paniekstemming onder de overige bevolking zou verwekken' – een motivering welke door de Commissie Burgerbevolking en alle anderen die bij de voorbereiding der evacuaties betrokken waren, als weinig overtuigend beschouwd werd.³

In de grensstreken werd het hier en daar toch onrustig. Het plotselinge bezoek van koning Leopold aan Den Haag had de bevolking in het algemeen al de indruk gegeven dat er gevaar dreigde; die indruk werd op vrijdag door het intrekken der verloven belangrijk versterkt. Uit Zuid-Limburg vluchtten vrij velen naar het noorden ('n angstige reis vol spanning en onderbrekingen wegens bommen welke door soldaten werden over de wegen gelegd').⁴ Men zag hoe hier en daar in allerijl versperringen aangelegd werden ('een paar boerenkarren, schuinliggend omdat ze een wiel misten. Op die karren sat stenen en zand. Daaromheen wat houten staken met prikkeldraad')⁵ – versperringen welke niet de indruk maakten dat ze een modern leger lange tijd zouden tegenhouden. Op zaterdag 11 november, een dag na het intrekken der verloven, liet de burgemeester van Arnhem de bevolking die bij de verkeersbrug woonde, waarschuwen dat de mogelijkheid bestond dat de brug zou worden opgeblazen: in dat geval moest men tijdelijk zijn woning

¹ Minist. van econ. zaken: *Nota over de economische verdediging van de Nederlandse volkshuishouding* (dec. 1939), p. 45. Verder aan te halen als: *Nota econ. verded. I.*

² J. Koolhaas Revers: *Evacuaties 1939-1940*, p. 34-36. ³ A.v., p. 108. ⁴ J. C. M. Källér-Wigman: 'Verslag van de Duitse inval op 10 mei 1940', p. 3 (Collectie dagboeken, no. 289a). ⁵ I. de Groot: *Wat de oorlog bracht over Zevenaar* (1947), p. 3.